

О.С. Жерноклєєв

**СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ ГАЛИЧИНИ І СІЛЕЗІЇ У
СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОГО “МАЛОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ”
(1892 – 1899 рр.)**

Останнє десятиліття ХІХ ст. у політичній історії Галичини під владою Австро-Угорщини характеризувалося появою перших масових політичних партій сучасного типу. З утворенням багатонаціональної Соціал-демократичної робітничої партії Австрії (фактично Цислейтанії – австрійської частини дуалістичної монархії) в її складі у 1890 р. виникла Галицька робітничка партія, перейменована після І з'їзду в 1892 р. на Соціал-демократичну партію Галичини (з Сілезії, СДПГіС). Формально крайова організація, на практиці вона протягом 90-х рр. поступово переросла у польську національну секцію СДРПА.

Діяльність СДПГіС досі практично не була предметом спеціального, причому неупередженого аналізу у вітчизняній історичній науці. Українські радянські історики в силу відомих причин змушені були надмір критикувати галицьких соціал-демократів за націоналізм, опортунізм тощо [37; 41; 49]. Австрійські дослідники, як правило, лише побіжно торкалися розвитку соціал-демократичного руху в регіонах Австро-Угорщини [51; 53; 56]. Найбільш докладне й ґрунтовне висвітлення історія СДПГіС знайшла фактично лише в польській історіографії, насамперед у працях В.Найдус, а також Ю.Бушка й деяких інших [52; 57; 59], які, однак, розглядають діяльність цієї партії переважно через призму розвитку польського соціалістичного руху. Завдання нашої статті – показати становлення соціал-демократичного руху в Галичині у контексті процесу федералізації СДРПА за національною ознакою у 90-х рр. ХІХ ст.

Організаційне зміцнення СДРПА у період 1892 – 1897 рр., тобто до її національної федералізації, йшло по лінії конкретизації критеріїв членства, подолання рудиментів аморфності партійної організації, розбудови її структури шляхом створення ланок зв'язку між координаційними центрами руху (дотепер – редакціями часописів), які поступово перетворювалися на справжні керівні органи, з одного боку, та, з іншого, – його масовою базою, рядовими членами, об'єднаними у різноманітних фахових і загальноробітничих товариствах.

ІІІ з'їзд австрійської соціал-демократії 5 - 9 червня 1892 р. у Відні прийняв статут, згідно з яким членом партії вважалася особа, яка не лише визнавала її програму, але й сприяла її поширенню, надавала партії

Жерноклеєв О.С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр).

духовну й матеріальну допомогу, не була одночасно задіяна в будь-якій “буржуазній” партії. Місцеві групи повинні були обирати уповноважених (мужів довір'я), які утворювали окружні комітети й висилали делегатів на крайові конференції. Вони мали збиратися не рідше одного разу на рік, раз на два роки скликався загальноавстрійський з'їзд. Уперше було обрано центральне керівництво партії, яке відтепер лише на третину могло складатися з редакторів газет. До нього увійшли В.Адлер, В.Елленбоген, Ю.Попп та ін. Разом із тим, з'їзд засудив діяльність групи австрійських анархістів (т. зв. “незалежних соціалістів”), що пропонували перетворити партію на вільну федерацію організацій і переглянути Гайнфельдську програму [3, s.95-96, 112-113, 140-147, 169-172].

Галицьку соціал-демократію на з'їзді представляли 8 делегатів (І.Дашинський, Г.Діаманд, Й.Френкель, Ю.Гудец від Львова, Я.Енґліш та С.Куровський з Кракова, Я.Козакевич від Нового Сонча й Ф.Новіцький від Бялої). Місце крайової СДПГіС у структурі загальноавстрійської партії, ступінь і характер зв'язку між ними були визначені у виступі І.Дашинського. Він, означивши галицьку делегацію як польську, підтримав у цілому засади побудови партії, але, поряд із тим, покликуючись на специфіку становища Галичини, межі якої не відповідали “фактичним і мовним стосункам”, та на потребу допомоги полякам, що мешкають за кордоном, заявив, що галицька партія не може зв'язатися з австрійською так тісно, як це повинні зробити інші національності, одначе, наскільки це будуть дозволяти обставини, вона буде діяти “в рамках програми й організації австрійської соціал-демократії та в інтересі міжнародної соціал-демократії” [3, s.135]. Фактично ця заява окреслила взаємини галицько-польських соціал-демократів із СДРПА більш ніж на два десятиліття [57, s.153].

IV з'їзд СДРПА (25 – 31 березня 1894 р., Відень) затвердив новий партійний статут, перший пункт якого рекомендував кожному членові партії вступити до професійної спілки або політичного чи просвітницького об'єднання. Посилено рекомендувалося створювати політичні товариства, сфера діяльності яких охоплювала б, по можливості, цілі коронні краї [4, s.193-196]. Слабким місцем партійної структури залишався брак первинних територіальних організацій. Це означало, що властиво партією була мережа мужів довір'я та утворених ними окружних і крайових комітетів.

Упродовж 90-х років XIX ст. тривав процес становлення СДПГіС як політичної партії нового типу, яка у своїй діяльності прагнула опиратися на масову організацію. Її основу складали загальноробітничі культурно-просвітні товариства “Sila” і “Praca”, дедалі більшого значення набували також професійні спілки робітників. Якщо на час I загальноавстрійського профспілкового з'їзду в 1893 р. у всій Галичині було лише три фахові

об'єднання (будівельників, столярів і пекарів), то у 1898 р. діяли вже 34 професійні спілки й 19 освітніх товариств, які охоплювали понад 3,5 тис. робітників [58, s.137, 138]. Станом на 1894 р. СДПГіС безпосередньо опиралась у своїй діяльності, окрім численних примусових корпорацій, також на 9 добровільних профспілкових об'єднань і 9 робітничих товариств "Siła" [34, s.30], а наприкінці 90-х років, за оцінками поліції, профспілкові організації практично вже лежали в основі всієї організаційної структури партії, фактично утворюючи з політичною організацією одну цілість [2, арк.4; 23].

У цей же період соціал-демократи відіграли провідну роль і в керівництві низкою резонансних робітничих страйків, багато з яких завершилися повним або частковим задоволенням вимог робітників і, таким чином, поліпшенням їх становища [37, с.43, 45-46, 50-52].

Поступово набирав обертів масовий вічевий рух, що організовувався соціал-демократією на підтримку вимог загального виборчого права. Наприклад, 18 червня 1893 р. у Станіславі на майдані біля палацу Потоцьких соціал-демократи спільно з РУРП провели віче, участь у якому, за даними поліцейських органів, взяло від вісімсот до тисячі осіб [1, арк.23]. Доповідач на ньому Ю.Гудец, підкресливши, що загальне виборче право вже запроваджене у Франції, Бельгії, Німеччині й США, заявив, що в разі його здобуття в Австрії зорганізований пролетаріат оволодіє державою [1, арк.22]. Зібрані прийняли резолюцію з вимогою до парламенту підтримати пропозицію молодочехів щодо введення загального виборчого права. Аналогічне віче того ж дня було проведене СДПГіС у Перемишлі за участю біля чотирьохсот осіб, головним чином залізничників і промислових робітників [1, арк.26-29].

Дедалі численнішими ставали першотравневі маніфестації, розширювалася їх географія. У 1892 р. першо гравневі мітинги вперше відбулися у Кракові (5 тис. чол.), Станіславі, Перемишлі (по кілька сотень учасників), тоді як у Коломиї та Стрию, як і в Чернівцях на Буковині, їх заборонила влада [15, с.132-133]. 1893 р. у першотравневих виступах у Львові та Кракові взяло участь відповідно 6 і 7 тис. осіб. Святкування Першотравня проводилися в Галичині під гаслами загального голосування, 8-годинного робочого дня й свободи преси [19, с.312].

Ідейно-організаційне становлення СДПГіС, подальша кристалізація партійних засад в ідеології, тактиці й оргроботі цілком закономірно супроводжувалися гострою внутріпартійною боротьбою між представниками різних угруповань та ідейних течій тактичних підходів, яка вийшла на поверхню, насамперед, у формі запеклого протистояння офіційного керівництва партії й "незалежних соціалістів".

Жерноклев О.С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр.).

Розкол виник практично відразу після I з'їзду галицької соціал-демократії. Видавець і редактор органу партії газети “Прага” Й. Данилюк, невдоволений рішенням з'їзду про передачу часопису у власність партії й небезпідставно вбачаючи у цьому прагнення послабити його вплив, заявив, що провадитиме видання так, як робив це досі власними силами впродовж чотирнадцяти років. Водночас він висловив недовіру новим лідерам партії, звинувативши І. Дашинського і його прибічників (Ю. Гудеца, Г. Діаманда, Ю. Обірека, Й. Френкеля) у недемократичних методах керівництва, культураності у прийнятті рішень тощо. Данилюка підтримали робітничі діячі П. Єлясевич, Ю. Данек, С. Попель, Я. Нойбауер та інші, публіцист Е. Брейгер, відомий український соціаліст С. Козловський. “Незалежні” справедливо закидали новим лідерам намагання узурпувати всю владу в партії, відсунувши на другорядні ролі ветеранів руху, використати робітників та їх кошти у власних, приватних інтересах, із метою створення для себе оплачуваних партійних посад.¹

Конфлікт усередині СДПГіС, усупереч запевненням сторін про відсутність принципових незгод, мав одночасно два виміри: міжособистісний та ідейний. У міжособистісній площині це була боротьба за лідерство між “старою” генерацією діячів галицького соціалістичного руху, що мала робітниче коріння, та новим поколінням активістів цього руху, молодими інтелігентами й робітниками, які порівняно недавно влилися до його лав, проте на хвилі піднесення майже відразу опинилися у перших рядах та біля керма новоствореної партії.

В аспекті ідеологічного протистояння це був відкритий виступ лівого крила австрійського робітничого руху, помітне місце в політичному світогляді якого займали елементи анархізму та економізму, проти поміркованої, центристської течії, представлені керівництвом СДРПА. На львівських “незалежних” певний вплив, очевидно, мали й ідеї М. Драгоманова та галицько-українських радикалів, відображені в політичній платформі та діяльності РУРП, на що в ході полеміки вказував І. Дашинський [34, s.36-44]. Про це ж свідчила й оприлюднена у вересні 1892 р. у газеті “Прага” програма “незалежних” соціалістів, у якій вони зробили спробу поєднати вимоги соціал-демократів і радикалів. Вона стверджувала, що соціалістичний лад має опиратися на якнайширше самоврядування громад, повітів і країв, які складатимуться з вільних людей і будуть зв'язані між собою вільною федерацією. Уперше в історії польського соціал-демократизму в програмі були широко й детально представлені, поряд із робітничими, селянські постулати (на кшталт заборони парцеляції

¹ Останній закид був спрямований передусім проти І. Дашинського, який після з'їзду обійняв у СДПГіС оплачувану посаду “головного редактора робітничих часописів”.

громадських земель, відміни привілеїв поміщиків щодо полювання, першочергового права громад на купівлю землі, зниження цін на сіль до собівартості тощо), а в цілому аграрне питання планувалося розв'язати за рахунок ліквідації приватної власності на землю та передачі її у власність громад [27].

“Незалежні” були переконані, що перебудова суспільства на засадах вільної федерації громад усуне одночасно всі види визиску, а отже, й нерівноправність національностей, і таким чином вирішить національну проблему. Вони висловлювали обурення з приводу польських патріотичних декларацій репрезентантів СДПГіС на міжнародних соціалістичних форумах, використання робітників у патріотичних маніфестаціях, однак впадали в іншу крайність, заявляючи у своїй програмі, що для них національне питання взагалі не стоїть на порядку денному [27].

Опозиція спробувала опертися на масову організацію. Програвши боротьбу за керівництво львівської “Sity”, “незалежні” влітку 1892 р. заснували власне робітниче товариство “Swit” [30]. Розкол поширився на інші робітничі організації. Весною 1893 р. боротьба набула крайніх форм. Під час масових заходів доходило до бійок між робітниками [16, с.73; 22].

Водночас “незалежні” піддали критиці верхівку СДРПА, і насамперед В.Адлера, за реформізм і обмеження партійної тактики виключно легальними методами роботи, занедбання економічної боротьби робітників, централізм у розбудові партії, що забезпечував домінування австро-німецьких соціал-демократів за рахунок слов'янських товаришів, тощо [29; 32]. Натомість лідери СДРПА, які у цей же час вели боротьбу проти власних “незалежних” у Відні, підтримали І.Дашинського.²

У підсумку спроби “незалежних” створити реальну альтернативу СДПГіС виявилися невдалими. Проголошені ними Робітнича соціал-демократична, згодом – Робітнича соціалістична партії залишилися ефемерними утвореннями [57, s.164]. Позбавлений масової підтримки поза Львовом, фактично засуджений в особі віденських “незалежних” і загалом анархізму конгресами СДРПА і II Інтернаціоналу, цей ідейний напрям до середини 1895 р. зійшов у краї з політичної сцени, а його провідники (Й. Данилюк, П.Сяєвич, Е.Брейтер та інші) відійшли від соціалістичного руху.

У березні 1893 р. у Кракові за участю 50 делегатів відбувся II з'їзд галицької соціал-демократії. Персональний склад делегатів, керівних органів та комісій підтвердив перемогу групи І.Дашинського у внутріпартійній боротьбі та вихід краківського осередку на домінуючі позиції в СДПГіС [57, s.159]. З'їзд ухвалив активізувати зусилля з організації полі-

² В.Адлер ще з початку 90-х рр. активно сприяв організації у Кракові видання “Narzdodu” з метою послаблення позицій “Pracy” і загалом львівського партійного осередку, який тяжів до максимально можливої автономії в складі австрійської соціал-демократії, в ідеалі – до перетворення її на федерацію крайових партій [57. s.151].

Жерноклеєв О. С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр.).

тичного товариства під егідою партії. Таке товариство, що мало діяти на теренах Галичини й Буковини, було засноване у Львові в липні 1894 р. під назвою “Proletariat” (його головою обрано А.Маньковського, заступником – Я.Козакевича) [57, s. 161].

Майже одночасно з виступом опозиції “незалежних соціалістів” перед СДПГіС постало й єврейське питання, що було обумовлено рядом об’єктивних і суб’єктивних причин. Усі існуючі досі робітничі й ремісничі організації мали, якщо не формально, то фактично польський, католицький характер. Однак серед засновників “Sil” були й українці та євреї. Останні вказували на неможливість втягнення до польських за характером товариств основної маси єврейських робітників та необхідність застосування щодо них іншої, відмінної тактики партійної роботи, й, зокрема, творення окремих єврейських робітничих об’єднань та видання для них спеціального друкованого органу єврейським жаргоном (ідиш) [11, с. 181]. Актуалізації проблеми сприяв і резонансний страйк у липні – вересні 1892 р. чотирьохсот коломийських ткачів-євреїв, що належали до секти хасидів і тому не були членами жодних робітничих організацій.

Тим часом у доповіді на І з’їзді галицької соціал-демократії І. Дашинський, покликуючись на резолюцію Брюссельського конгресу II Інтернаціоналу, а фактично положення К.Маркса про те, що соціалісти не повинні бути ні антисемітами, ані філосемітами, але бачити серед євреїв, як і всюди, два класи – визискувачів і визискуваних [18, с. 74], обмежився стосовно єврейської проблеми в партії заувагою, що першочерговим завданням соціалістів є ширити серед єврейських робітників свідомість тотожності їх інтересів з інтересами пролетаріату інших національностей [25].

Натомість українські радикали висунули ідею федералізації СДПГіС за національною ознакою, а саме: перетворення її на союз трьох національних робітничих партій-секцій – української, польської та єврейської зі своїми власними друкованими органами, специфічними способами пропаганди тощо [14, с. 179]. Зокрема, М.Павлик у зв’язку з цим писав: “По нашому, іменно серед жидів не тільки потрібна, а й поки що єдино можлива осібна соціалістична організація на національному ґрунті, коли вона хоче захопити маси, а не вдовольнитися невеличкою верхньою частиною – спольщеною...”. І далі зазначав: “Фікція над фікціями думати, що жидівську масу можна спольщити чи зрушити; ... скорше поляки й русини пропадуть як нації, а жиди ще будуть осібною нацією!” [14, с. 180]. Втім, він звертав увагу, що противниками окремої єврейської партії виступають передусім самі соціалісти-євреї, як правило, інтелігенти, асимільовані до польської або російської культури [14, с. 180].

Подальші події були розцінені сучасниками як початок зародження в Галичині єврейської соціал-демократичної партії. 11 червня 1892 р. у

Львові з ініціативи М.Єгера були скликані збори єврейських робітників у справі заснування окремого єврейського робітничого товариства, які зірвали провідники СДПГіС [11, с.181]. 18 червня на повторному зібранні обрали комітет із десяти осіб (М.Єгер, С.Попель, Й.Вольманн та інші), який мав підготувати статут товариства, вирішено видавати двотижневик на їдиш, створено його редколегію [33]. У результаті спочатку у Львові, а згодом Станіславі й Коломиї виникли товариства єврейських робітників під назвою “Jad Chazuka” (“Міцна долоня”), а в липні 1892 р. було проголошено заснування в Галичині окремої Єврейської робітничої партії (ЄРП), яку очолили прибічники “незалежних” С.Попель і М.Єгер [57, s.167]. Її органом став часопис “Di Arbeiter Styme” (“Робітничий голос”), у третьому номері якого редакція обґрунтовувала потребу утворення окремої єврейської партії у федеративному зв’язку з іншими робітничими організаціями, посилаючись при цьому на ідеї М.Драгоманова про єдину федеративну ГРП, що мала б складатися з цілком автономних української, польської та єврейської партій [59, s.54].

Приналежність частини провідників ЄРП до групи львівських “незалежних соціалістів” та певне співпадіння у часі дали підстави І.Дашинському вказувати на причинно-наслідковий зв’язок єврейської проблеми в партії з рухом “незалежних” [34, s.38, 39, 44], що не зовсім відповідало дійсності. Й.Данилюк та його однодумці виступали за федералізацію партії за територіальною, а не національною ознакою. У своєму рупорі-газеті “Ргаса” вони визнавали, що “є принципово проти заснування окремого єврейського товариства робітничого”, і толерують його появу, лише враховуючи низьку класову свідомість як єврейських, так і християнських робітників та мовні труднощі при агітації між євреями [33].

І все ж поразка руху “незалежних соціалістів” негативно позначилася на ЄРП, що змогла проіснувати лише один рік [59, s.54]. Проте й СДПГіС намагалася врахувати досвід і уроки боротьби з внутріпартійною опозицією. До обраного на II з’їзді галицької соціал-демократії у березні 1893 р. крайового агітаційного комітету партії увійшли євреї А.Гольдман, А.Кляйнберг, Й.Закс і С.Рубінштейн, які де-факто виконували функції єврейського агітаційного комітету [59, s.55]. 3 вересня 1893 р. СДПГіС розпочала випуск у Львові єврейського двотижневика “Der Arbeiter” під редакцією К.Нахера. У програмовій публікації його першого номера, написаній Й.Френкелем, наголошувалося, що “всі єврейські робітники мусять належати до одної великої робітничої партії, котра ставить собі за мету звільнення людей від визиску й утиску” [59, s.55-56]. З’їзди СДРПА (1894 р.) та СДПГіС (1895 р.) визнали часопис органом партії [59, s.56, 58]. Дуже характерним був той факт, що його видавці спочатку не володіли

Жерноклев О. С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр.).

єврейською мовою, а вчилися їй з допомогою робітників друкарні. З жовтня 1896 р. і до кінця 1899 р. замість “Der Arbeiter” виходив новий часопис “Dos Jidisze Folksblat”, редагований М.Цетербаумом, пізніше Д.Саламандером [57, s.168].

Партія не тільки перебрала під свою опіку товариства “Jad Chazuka”, але й ініціювала творення інших єврейських робітничих об’єднань, проти яких спочатку наполегливо виступала. У липні 1894 р. у Кракові було засноване Освітнє товариство робітників, робітниць та помічників торговельних “Brüderlichkeit” (“Братерство”) [21]. У 1895 р. таке ж товариство виникло у Перемишлі, пізніше в Гарнові, Жешуві, Стрию, Дрогобичі, Бориславі, Бучачі, всього, разом з “Jad Chazuka”, єврейські робітничі товариства діяли у 12 містах, причому у 8 – паралельно з товариствами “Sita”, а у трьох (Бориславі, Бучачі й Хжанові) були історично першими класовими робітничими організаціями [59, s.169-170].

У 90-х роках ХІХ ст. особливої актуальності для партій II Інтернаціоналу набуло аграрне питання, теоретичним аспектом якого була проблема селянства як потенційного політичного союзника робітничого класу, практичним – потреба розширення масової бази соціал-демократії у виборчих кампаніях. Боротьба за парламентські мандати спонукала соціал-демократів шукати свій шлях на село. У вересні 1892 р. Французька робітничая партія на з’їзді в Марселі прийняла аграрну програму (доповнену у вересні 1894 р. у Нанті), яка підкреслювала, що ФРП пов’язує надії на перетворення суспільного ладу не із зростанням злиднів, а з організацією та спільними зусиллями трудящих міста й села, які мають здобути виконавчу і законодавчу владу. Соціалізм не покликаний прискорювати загибель дрібної селянської власності, навпаки, його обов’язком є “знову ввести сільськогосподарських пролетарів у володіння – в колективній чи суспільній формі – крупними маєтками після експропріації їх нинішніх ... власників”, а з іншого боку, “не менш настійливий обов’язок соціалізму полягає в тому, щоби захищати володіння селянина, що живе власною працею...” [8, с.78-79].

Теоретично аграрне питання у міжнародному робітничому русі було ще недостатньо вивченим і розробленим. Цюрихський конгрес II Інтернаціоналу (серпень 1893 р.) ухвалив резолюцію, яка містила лише загальні положення про те, що земля повинна в майбутньому стати суспільною власністю, а завданням соціал-демократії є втягнути в боротьбу за соціалізм сільськогосподарських робітників. Подальшою розробкою аграрної програми мав зайнятися наступний конгрес, котрому всі партії зобов’язані подати звіти про свою роботу на селі [39, с.135].

Одна з найвпливовіших в Інтернаціоналі Соціал-демократична партія Німеччини на з’їзді у Франкфурті в жовтні 1894 р. після доповіді

Г. Фольмара й Б. Шенланка прийняла резолюцію, яка заявляла, що, хоча й “аграрне питання як складова соціального питання може бути остаточно вирішене тільки тоді, коли земля разом з іншими засобами виробництва буде повернута виробникам”, однак “вже тепер тяжке становище селян і сільських робітників має бути полегшене докорінними реформами” [8, с. 34-35]. Було утворено комісію для розробки проекту аграрної програми й представлення черговому з’їзду.

Процеси в авторитетних партіях II Інтернаціоналу мали помітний вплив і на СДПГіС, лідери якої довгий час недооцінювали потребу селянської програми. Аграрний характер регіону, непрості, суперечливі взаємини з українськими радикалами, зрештою, поява у 1893 р. першої політичної організації польських селян – Спілки селянської партії (“Зв’язку стронництва хлопського”), а у 1895 р. – польської Народної партії (людовців) – усе це ставило галицьких соціал-демократів перед необхідністю конкретизувати свою позицію щодо селянства. Аграрне питання опинилося у центрі уваги III і IV з’їздів партії.

Характерно, що всі запропоновані СДПГіС підходи базувалися на марксистській тезі про неминучість розорення й зникнення дрібної селянської власності при капіталізмі, однак розрізнялися способами розв’язання аграрного питання у майбутньому.

III з’їзд партії, що відбувся у Львові 12 – 15 серпня 1894 р., розглянув проект аграрної програми, розроблений Я. Козакевичем. Центральною ідеєю його була колективна власність на землю сільських громад (гмін), що нібито закорінена в сільській традиції. Звідси випливали конкретні постулати документа про передачу громадам державних і церковних землеволодінь, а також земельної спадщини за браком прямих спадкоємців, ліквідацію адміністративної самостійності поміщицьких маєтків та їх підпорядкування громадам, покладення на громади функцій соціального забезпечення й т. п. [31].

У ході дискусії проект був гостро розкритикований. Присутні як гості представники РУРП І. Франко і К. Трильовський заперечили факт, що селянам притаманний колективізм, радили соціал-демократам не розраховувати на сільський пролетаріат, а опиратися насамперед на сільську інтелігенцію та малоземельних. І. Дашинський вказав, що соціалістична програма повинна містити вимогу усупільнення або удержавлення землі, а не воскрешати давно вже пережиті форми власності й господарювання. Прагматизм і посибілізм І. Дашинського знайшли свій вияв у його заяві про те, що хороша програма використовується в міру потреби, погана – шкодить, а поміж селянами агітувати “можемо і без програми” [31]. Як наслідок, з’їзд ухвалив внесену К. Трильовським резолюцію, що

визначала лише тактику соціал-демократів у роботі на селі й, зокрема, передбачала скликання зборів для обговорення актуальної для селян тематики та їх залучення до масових заходів СДПГС у містах, розповсюдження по селах соціалістичної преси, участь соціалістів у виборах у сільській курії [31].

Погляди І. Дашинського знайшли відображення у статті “Кілька слів про трактування т. зв. “селянської справи””, опублікованій восени 1894 р. у випуску “*Kalendarza Robotniczego na rok 1895*”. Він охарактеризував селянство як “темну, уярмлену масу”, яка становить найпевнішу опору реакції, причинами чого є архаїчний спосіб виробництва, дрібна власність та залежність від шляхти. З іншого боку, натякаючи, очевидно, на проект Я. Козакевича, зауважив, що ця ж дрібна власність “найменше надається до утворення комуністичної общини”, такого роду ідеї вже навіть не розглядаються соціал-демократами Франції та Німеччини [9, s.51, 54]. Водночас Дашинський закидав французьким соціалістам, що їхнє прагнення захистити дрібного селянина суперечить науковому соціалізму й логіці розвитку капіталістичного суспільства, “щоденній революції економічній”, назвавши головною причиною такого підходу мільйони голосів, які дає селянин на виборах до парламенту. Подібні програми, на його переконання, ризикують залишитися порожньою фразою, певного роду демагогією. “Можемо творити менш чи більш фальшиві програми і бути переконаними, що вони довго позостануться без значення, найважливішою річчю, однак, на разі залишається п р а к т и ч н а діяльність соціалістів серед селян (розрядка в оригіналі. – *О. Ж.*)” [9, s.52, 54]. Опираючись на досвід РУРП, яка, на думку автора статті, завдячувала своїми успіхами більше наявності опорних пунктів у Коломиї чи Снятині, ніж роботі безпосередньо в селах, Дашинський вважав, що головними осередками діяльності соціал-демократів серед селянства також повинні стати міста й містечка, де яскраво виявляється сила робітничого руху, де немає “сторожів” над селянами в особі їх шляхтичів, лихварів та ін., і куди треба частіше запрошувати селян на віча й збори, а до здобуття серед них сталих агітаторів працювати так, як це можливо, через збори, розповсюдження партійної преси тощо. Поодинокі зусилля в цьому плані слід було б зробити систематичними й поширити на весь край, а замість теоретичної програми виробити суто “практичний проект, в який спосіб позискати стичність з мільйонами наших братів на селі...” [9, s.55-56].

Наприкінці року в німецькій соціал-демократичній періодиці побачила світ стаття Ф. Енгельса “Селянське питання у Франції та Німеччині”. У ній автор піддав критиці аграрну програму ФРП, вказав на значну диференціацію селянства при капіталізмі та потребу відмінної тактики

щодо різних його верств і зокрема захисту й залучення на свій бік насамперед дрібного та середнього селянства, що не експлуатує найману працю, максимально можливого полегшення його становища. Енгельс погодився з французькими товаришами у тому, що, усвідомлюючи неминучу загибель дрібного селянина, соціалісти не покликані її прискорювати. Однак вважав, що при цьому не варто обіцяти селянинові неможливого. Навпаки завдання соціал-демократії мали б полягати у тому, щоб “роз’яснювати селянам абсолютну безнадійність їх становища, поки панує капіталізм, абсолютну неможливість зберегти за ними їх парцельну власність як таку, абсолютну впевненість, що капіталістичне велике виробництво так само розчавить їх безсиле застаріле дрібне господарство, як залізничний поїзд – ручну тачку”. Що ж до майбутнього, то незважаючи на те, що соціалісти в разі приходу до влади не збираються насильно експропріювати дрібних селян (на відміну від крупного землеволодіння), а будуть прагнути “їх власність перевести в товариську, ... не насильно, а з допомогою прикладу”, однак неправильним було б давати їм “хоч найменший привід подумати, що ми маємо намір зберегти на довгий строк парцельну власність” [35, с.491, 493-494]. Виступ Енгельса, хоч не розставив усіх крапок над “і”, все ж помітно позначився на позиціях соціал-демократів різних країн.

У жовтні 1895 р. з’їзд СДПН у Бреславлі відхилив проект аграрної програми партії як такий, що “вселяє селянинові надію на можливість покращення його становища, тобто зміцнення його приватної власності”, тоді як таке покращення давало б “експлуататорській державі нові засоби для зміцнення її панування” і тим самим погіршувало б “умови класової боротьби пролетаріату” [8, с.36]. Було вирішено продовжити всебічне вивчення проблеми.

СДПГіС повернулася до розгляду аграрного питання на IV з’їзді 28 – 29 вересня 1895 р. у Новому Сончі. Незадовго до з’їзду в партійній пресі був опублікований проект нової програми РУРП В Будзиновського, який пропонував здійснити удержавлення великого землеволодіння шляхом викупу та поступовий перехід у власність держави селянських земель. Будзиновському опонував член редакції “Naprzodu” Е.Гекер, який вважав, що індивідуальна господарка на удержавлених землях не торує дороги до справді суспільного землеробства. Враховуючи, що більшість селян змушена заробляти найманою працею, для них може бути актуальною робітнича програма охорони праці, а також політичні постулати партії, і немає потреби виробляти для них спеціальну платформу [57, s.188-189].

На з’їзді В.Будзиновський, присутній як гість, запропонував СДПГіС прийняти проект радикалів, що зміцнило б союз двох партій. Натомість І.Дашинський наполягав не послішати з програмою й почекати

Жерноклеєв О.С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр.).

рішення Інтернаціоналу, на що й погодилися делегати [20]. Проте Лондонський конгрес у липні 1896 р. по суті повторив в аграрному питанні цюрихську резолюцію. Бельгієць Е.Вандервельде влучно зазначив, що соціалісти різних країн однакові лише в одній вимозі – зробити землю суспільною власністю, в усьому іншому вони розходяться [39, с.149]. Міжнародний соціалістичний рух виявився неготовим сформулювати єдиний підхід у ставленні до селян. Утім, це давало певну свободу дій кожній окремішій партії.

Помилковість переконання у непотрібності аграрної програми виявилася вже на зламі 1896 – 1897 рр. під час виборчої кампанії до австрійського парламенту. Проведена урядом, очолюваним намісником Галичини К.Бадені, у 1896 р. реформа виборчої системи передбачала запровадження нової, п'ятої курії, право голосу в якій дістали всі громадяни чоловічої статі віком від 24 років, у тому числі й виборці інших чотирьох курій, які голосували двічі. Виборче право залишалося нерівним: 5,5 тис. великих землевласників – виборців першої курії обирали 85 депутатів (з усіх 425), тоді як на 5 млн. виборців п'ятої курії було виділено 72 мандати [51, s.225], з них на всю Галичину – 15. Як наслідок, утворювалися дуже великі виборчі округи (в середньому майже по півмільйона мешканців та близько 90 тис. виборців), результат голосування в яких значною мірою залежав від селян.

Передвиборна платформа галицьких соціал-демократів базувалася на партійній програмі й містила гасла загального, рівного, безпосереднього й таємного виборчого права до законодавчих і представницьких органів усіх рівнів (від парламенту до місцевої громади), виборності суддів, безплатних судочинства й освіти, реального захисту громадянських прав, скорочення терміну військової служби до одного року тощо. Уже в ході агітаційної кампанії платформа була доповнена положеннями про те, що селянин повинен мати більше землі, лісів і пасовищ, бути соціально забезпеченим на випадок хвороби й на старість та низкою інших, доволі загальносформульованих вимог, розрахованих на селян. Соціал-демократи відкинули закиди опонентів про те, що вони змагають до знищення релігії та ліквідації сім'ї, підкреслили, що, навпаки, прагнуть насамперед, щоб кожна родина мала з чого вижити [57, s.194-195]. Змагання за селянські симпатії змусило СДПГіС у ході виборчої кампанії виступити проти інших лівих та демократичних партій – польських людовців та українських радикалів [37, с.56; 41, с.149].

Вибори відбулись у березні 1897 р. на фоні нечуваних зловживань і тиску на електорат з боку місцевих властей. У ході масових заворушень і зіткнень населення з поліцією та армією в Галичині було вбито 9, поранено

29, заарештовано 800 чол., організовано 24 політичні судові процеси [9, s.72; 41, с.151].

СДРПА в цілому здобула понад 600 тис. голосів і перше своє відносно чисельне парламентське представництво – 14 депутатів [46, с.22; 36, с.309]. У той же час німецько-ліберальні угруповання провели до парламенту 77 депутатів, німецькі націоналісти – 47, християнсько-соціальна партія – 26. Обмеженість виборчого права суттєво знижувала представництво масових партій [47, с.417-418].

Центральне керівництво СДРПА було розчароване результатом, оскільки розраховувало на принаймні 17 мандатів [36, с.309]. Окрім того, більшість соціал-демократів (у тому числі й австро-німців) була обрана у слов'янських землях Чехії, Моравії та Галичини, а не у Відні та Нижній Австрії, де балотувалися провідники австрійської соціал-демократії В.Адлер, Е.Пернерсторфер та інші, які мандатів не отримали [36, с.309; 44, с.447]. Це внесло відчутні корективи у внутріпартійну розстановку сил на користь соціал-демократів слов'янських народів.

Від галицької соціал-демократії були обрані два депутати – І.Дашинський та Я.Козакевич. За відсутності В.Адлера соціал-демократичну фракцію в парламенті, яка складалася з 15 депутатів (7 німців, 6 чехів і 2 поляків), очолив лідер СДПГіС І.Дашинський [57, s.201]. Він зайняв у парламенті гостроопозиційні позиції щодо уряду К.Бадені та галицьких крайових властей, а також консервативних політичних сил, що їх підтримували. 6 квітня 1897 р. він уперше виступив у парламенті з промовою, в якій, наводячи факти й прізвища, викрив злочини влади під час кривавих “баденівських виборів”. “Вже на першому засіданні ми попередили, що прийдемо як обвинувачі”, – заявив Дашинський [9, s.72]. Його парламентські промови, присвячені страхітливо злиденному й безправному становищу галицьких робітників і селянства, зловживанням місцевих властей тощо, видавалися багатотисячними тиражами у вигляді окремих брошур і поширювалися в краї [10].

Поступове поглиблення міжнаціональних протиріч, активізація національних рухів і поширення іредентичних ідей, піднесення самосвідомості народів “клаптикової” імперії Габсбургів – всі ці та інші чинники не могли не позначитися на векторі розвитку австрійської соціал-демократії. Неуспіх на виборах 1897 р. послабив позиції схильних до централізму австро-німецьких соціал-демократів усередині партії, відкрив шлях до її організаційно-структурної перебудови у напрямку національної федералізації.

Суспільно-політичне життя в Австро-Угорщині у 90-х рр. ХІХ ст. загалом характеризувалося значним загостренням міжнаціональних конфліктів, які досягли свого апогею у другій половині десятиліття. Мовні

Жерноклеєв О. С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр.).

розпорядження уряду К.Бадені (1897 р.), які зобов'язували австрійське чиновництво в Чехії оволодіти чеською мовою й використовувати її у діловодстві і таким чином фактично зрівнювали чеську мову у правах із німецькою, стали приводом до небувалого загострення німецько-чеських відносин в Австрії, що вилилося у масові демонстрації й заворушення, а також у запеклі сутички в парламенті, в ході яких австро-німецькі та чеські політичні сили опинилися з різних боків барикад. Як влучно зауважив австрійський історик Е.Цюльнер, національні пристрасті розгорілися настільки, що навіть помірковані політики не могли їх вгамувати, якщо не хотіли затаврувати себе клеймом національних зрадників [47, с.418].

На захист привілейованого становища німецької національності єдиним фронтом виступили австро-німецькі партії, причому до консолідованого національного табору приєдналася й соціал-демократія. Помітний вплив на лідерів австрійської соціал-демократії мали великогерманські ідеї. Як відомо, В.Адлер разом з одним із найближчих соратників Е.Пернерсторфером розпочинав свою громадсько-політичну діяльність у рамках німецького націоналістичного руху в Австрії, брав участь в організації “Німецького національного союзу”, був одним з авторів Лінцької (1882 р.) програми австрійських “пангерманців”, і навіть після переходу до лав соціал-демократії зберігав контакт із німецько-націоналістичними діячами [45, с.154; 43, с.41]. Великогерманськими настроями з притаманними для них вірою в особливу історичну й соціокультурну місію німців у Східній Європі та переважно негативним ставленням до визвольних рухів у слов'янських народів були проникнуті й К.Реннер, О.Бауер та ін. [38, с.136; 48, с.53].

Австрійські соціал-демократи активно підтримали національні німецькі партії як у парламенті, так і на вулицях Відня та інших міст, де вони проводили спільні масові політичні акції, спрямовані проти урядових нововведень і національних домагань чехів. Формально така політика мотивувалася опозиційністю щодо баденівського кабінету та недемократичним механізмом запровадження урядових заходів (в обхід парламенту), що провокувало міжнаціональні непорозуміння, які слід було б полагоджувати шляхом згоди між народами й на основі загального виборчого права [44, с.460-461]. І хоч чеські соціал-демократи в парламенті стали на бік своїх німецьких товаришів по партії, напруга у взаєминах між ними поступово наростала. Подальше збереження солідарності в умовах міжнаціонального конфлікту загрожувало чеським соціал-демократам втратою масової бази.

Фактично федералізація СДРПА була тривалим процесом, започаткованим ще у першій половині 90-х рр. Найпоследовнішими речниками

федералізації були чехи. Уже в грудні 1893 р. з'їзд чеських соціал-демократів у Ческі-Будейовіці прийняв рішення про створення Чехослов'янської соціал-демократичної робітничої партії, яка об'єднувала робітників-чехів усіх областей Цислейтанії [43, с.47]. Новий термін "чехослов'янська" мав на меті підкреслити національний, а не територіальний характер партії, оскільки у Чехії мешкала досить численна німецька етнічна група. У січні 1897 р. у Празі виникла й окрема Чехослов'янська профспілкова комісія [13, с.23].

Наступний крок було зроблено на V з'їзді СДРПА у Празі (5 – 11 квітня 1896 р.), який у зв'язку з проектами виборчої реформи й зокрема запровадженням п'ятої курії ухвалив узяти участь у виборах, розділивши для цього партію на окремі національні організації [5, s.179-180]. В.Адлер, як відмічалось у звіті поліції про перебіг II австрійського профспілкового з'їзду в грудні того ж року, готовий був піти "на далекосяжні поступки національностям, так як інакше єдність партії взагалі опинилася б під загрозою" [36, с.310].

Рішення V з'їзду підтримала й СДПГіС, яку в Празі представляли І.Дашинський (Краків), Й.Френкель (Львів), М.Вайдлер (Станіслав), Т.Регер (Сілезія). Виступаючи від імені делегації, Френкель солідаризувався з пропозицією чехів, щоб загальне керівництво СДРПА складалося з виконавчих комітетів національно-регіональних партій. Водночас галичани висловилися проти ідеї загальнопартійного проводу щодо пристосування партійної структури до виборчих округів як таких, що утворені без урахування реальних господарських та національних стосунків [57, s.206].

Певної канонічності аргументам прихильників національного структурування СДРПА надавали й рішення Лондонського конгресу II Інтернаціоналу, що відбувся 27 липня – 1 серпня 1896 р. В одній з резолюцій – з питання політичної боротьби робітничого класу – конгрес висловився за "повне право на самовизначення всіх націй" [7, s.18; 42, с.529]. За цю резолюцію на конгресі голосувала й австрійська делегація на чолі з В.Адлером [43, с.50].

Галицько-польська соціал-демократія відіграла далеко не останню роль у федералізації СДРПА. Збереження територіального, загально-крайового характеру СДПГіС її I з'їздом, що підкреслювалося й назвою партії, не було остаточним вирішенням проблеми. І.Дашинський та його найближче оточення були переконаними й послідовними прихильниками надання партії виразного польського національного забарвлення, а в ідеалі й відповідного офіційного статусу. Вже у доповіді на I з'їзді галицької соціал-демократії у 1892 р. І.Дашинський зауважив, що "соціалізм дуже

Жерноклеєв О.С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського “малого Інтернаціоналу” (1892 – 1899 рр.).

добре може міститися в рамках національних”, і боротьба за нього йде не тільки в масштабах усього людства, а й кожного окремого народу, й далі наголосив: “Тепер шляхта і буржуазія закидає нам космополітизм. Але я певний, що ми так само, як шляхта, а правдоподібно і швидше будемо боротися за незалежність Польщі, але виходячи з основного принципу соціалізму, т. е. ... будемо боротися за Польщу робітничку, соціалістичну...” [18, с.75]. Враховуючи, що в краї досі немає української соціалістичної партії, оскільки РУРП, на його думку, не є послідовно соціалістичною й “б'ялянсує між різними програмами”, Дашинський рекомендував створити в СДПГіС спеціальний український агітаційний комітет і видавати окремий, український соціалістичний часопис, що й було ухвалено. У цілому з доповіді та виступів випливало, що СДПГіС є фактично польською партією, а впродовж усього з'їзду, за спостереженням присутнього на ньому І.Франка, не пролунало ні слова українською мовою [18, с.73].

Важливим фактором, що помітно впливав на ставлення лідерів СДПГіС до національного питання, були їх зв'язки з Польською партією соціалістичною (ППС), яка діяла на теренах Королівства Польського в складі Російської імперії та в еміграції. ППС була заснована 1893 р. на базі програмових засад, розроблених на паризькому з'їзді польських соціалістів (1892 р.). Ухвалений на з'їзді “Нарис програми” вказував на відновлення державної незалежності Польщі як на головну умову втілення соціалістичних ідей в країні і висунув гасло “незалежної демократичної народної республіки” [50, с.339]. На III конгресі Другого Інтернаціоналу в Цюриху у 1893 р., де зустрілися делегації польських соціалістів усіх трьох частин Польщі, галичани (І.Дашинський, Я.Козакевич, К.Мокловський) рішуче підтримали представників ППС у гострих дискусіях навколо ідеї незалежної Польщі проти Р.Люксембург та її прибічників [54, с.105]. Годі було започатковано ідейну єдність польських соціалістів Галичини й Королівства Польського.

Що ж до кордонів майбутньої польської держави, то програма ППС залишала це питання відкритим, припускаючи можливість входження до неї на федеративних засадах також литовського й українського народів та передбачаючи польську соціалістичну агітацію на теренах Литви й України. Таким чином, фактично не відкидалась можливість відновлення “історичної” Польщі у тій чи іншій формі [40, с.70-71]. Коментуючи вищезгадану програму ППС у виступі на вечорі пам'яті М.Драгоманова у 1895 р., І.Дашинський не зміг дати ясної та недвозначної відповіді на питання про ставлення його партії до неї, а отже, й до ідей відбудови Польщі в історичних кордонах [17, с.235].

У середині 90-х рр. СДПГіС продовжувала брати участь у польських національних маніфестаціях. Наприклад, 8 квітня 1894 р. партія

організувала у залі львівської ратуші урочисті збори, присвячені столітній річниці повстання під проводом Т.Костюшка. Прийнято резолюцію, яка вимагала від шляхти та інших панівних класів відміни їх привілеїв, що, як було сказано в документі, “100 років тому згубили Вітчизну” [34, s.43, 44, 46-47]. У виданій напередодні III з'їзду партії у 1894 р. популярній брошурі І.Дашинський вкотре категорично спростував звинувачення соціал-демократів у непатріотизмі, наводячи в якості контраргументів факти входження представників СДПГіС до об'єднаних польських делегацій на міжнародних соціалістичних форумах та їх заяви про прагнення до відбудови незалежної, возз'єднаної Польщі [34, s.39-43]. Отже, формально крайова СДПГіС на практиці вже від початку 90-х рр. діяла фактично як національно-польська партія.

Остаточне оформлення реорганізації СДРПА у федерацію національних партій було здійснене рішеннями VI загальнопартійного з'їзду, який відбувся 6 – 12 червня 1897 р. у Вімберзі. Галицька делегація, що складалася з 8 осіб, підтримала внесені до статуту партії зміни, які передбачали перетворення СДРПА на союз із п'яти національних секцій – австро-німецької, чеської, польської, італійської й південнослов'янської (словенської). Спільними органами для них залишилися загальнопартійний виконком, що комплектувався з представників національних секцій (австро-німецька мала у ньому чотири голоси, чеська – три, польська – два, решта – по одному) та з'їзд, який мав скликатися раз на два роки [6, s.7-10]. З того часу власне австрійська секція дістала назву Німецької соціал-демократичної робітничої партії в Австрії. Разом із тим, її лідери, і передусім В.Адлер, виступали проти фіксації національного питання у загальнопартійній програмі, побоюючись, що це викличе дальше посилення внутріпартійних суперечностей та відцентрових тенденцій всередині СДРПА [55, s.37].

У 1899 р. на Брюннському з'їзді СДРПА в організаційну вертикаль партії внесли деякі суттєві корективи. Було вирішено, що делегати на загальнопартійні форуми обиратимуться по два від кожного виборчого округу, а керівний орган (заряд) СДРПА складатиметься з виконкомів усіх національних секцій. Репрезентувати їх могли обрані з'їздами національних партій представники, які мешкали у Відні. Члени кожного національного заряду могли брати участь у засіданнях усіх інших зарядів, причому висловлювалося побажання, щоб це робилося частіше. У крайових, окружних, повітових організаціях національні групи мали б бути взаємно представлені з тим, щоб проводити політичну діяльність спільно й монолітно [24; 12].

З рішень Празького та Вімберзького з'їздів випливало, що СДРПА фактично визнала СДПГіС польською партією. Однак це питання викли-

кало бурхливі дебати на черговому V з'їзді соціал-демократів Галичини й Сілезії, що проходив у Львові 5 – 8 вересня 1897 р. за участю 87 делегатів. Частина активних діячів (К.Желяшкевич, К.Качановський, Г.Ліберман, З.Марек) виступила проти офіційного перейменування партії й за збереження старої назви СДПГС. На зміні назви й відповідно статусу партії наполягали І.Дашинський, Е.Гекер, В.Регер. Посол до парламенту Я.Козакевич переконував у необхідності виявити послідовність, вважаючи, що поряд із польською повинні постати самостійні українська та єврейська соціал-демократичні партії Галичини. Дашинський доводив, що поява УСДП – це справа кількох найближчих тижнів, водночас разом із Г.Діамантом категорично запротестував проти відокремлення єврейських робітників. Урешті ухвалено компромісну резолюцію, що передбачала утворення ППСД за умови постанови окремої української соціал-демократичної партії [26]. Затримка з останнім відстрочила введення в дію цієї ухвали ще на два роки – до 1899 р., щоправда лише формально.

Окрім того, делегат зі Станіслава В.Дзвонковський домагався внесення до порядку денного національного питання як окремої політичної проблеми з метою чіткого з'ясування позиції партії у цій справі, вважаючи, що поряд із боротьбою за відновлення Польщі партія повинна визнати й ідею незалежної України, включити обидва постулати до партійної програми. Проти цієї пропозиції виступили І.Дашинський та Е.Гекер, аргументуючи тим, що загальнопартійна позиція у національному питанні відображена у документах з'їздів СДРПА та діяльності її парламентської фракції, а постановка згаданих постулатів у програмі може дати властям привід для переслідувань за обвинуваченням у державній зраді. У результаті було ухвалено лише постанову про те, що завданням партії у мовних питаннях буде захист освітніх інтересів та політичної свободи "найширших верств людності кожної національності" [26; 28, s.21; 57, s.212].

Важливі рішення були прийняті з'їздом із питань організації. Структурна будова СДПГС зазнала змін у напрямку подальшої централізації та зміщення центру ваги на польські терени. Замість двох рівноправних комітетів для Східної й Західної Галичини утворено 4 окружні комітети (Львів, Краків, Перемишль, Сілезія) та єдиний Виконавчий комітет у Кракові. Виконком мав віднині складатися з п'яти членів, що мешкали у місці його перебування, та по одному від решти трьох округів, а також із послів до парламенту. Таким чином було забезпечено перевагу в ньому західногалицьких і, зокрема, краківських діячів [57, s.213].

Отже, з остаточною федералізацією австрійської соціал-демократії завершилося й ідейно-організаційне становлення СДПГС як польської соціал-демократичної партії, польської автономної національної секції СДРПА.

Будучи невід'ємною складовою міжнародного робітничого й соціалістичного руху, СДПГіС цього періоду, як і більшість партій II Інтернаціоналу, не змогла визначитися із ставленням до селянства, сформулювати власну аграрну програму, залишаючись репрезентанткою передусім галицького промислового пролетаріату.

Польські соціал-демократи, слідом за чеськими, відіграли помітну роль у реорганізації СДРПА за національним принципом. При цьому ідейно-організаційний розвиток галицької та загалом австрійської соціал-демократії був тісно взаємопов'язаним і взаємообумовленим. Організаційне зміцнення СДРПА у першій половині 90-х років XIX ст. сприяло консолідації національно-крайових партій, а їхнє посилення, у свою чергу, об'єктивно створювало передумови для федералізації австрійської соціал-демократії.

Поглиблення міжнаціональних суперечностей як у суспільстві в цілому, так і всередині партії, активізація національно-визвольних рухів відчутно впливали, а фактично великою мірою й визначали змістове наповнення, спрямованість та перебіг процесу становлення СДПГіС, що охопив період 1892 – 1897 рр. З одного боку, він характеризувався загостренням внутріпартійної боротьби, сутність якої в умовах кристалізації засад партійної діяльності в ідеології, тактиці та організації полягала у зіткненні старих традиційних і нових ідейно-концептуальних підходів, організаційних форм та методів політичної роботи галицьких соціал-демократів. З іншого боку, впродовж 90-х років XIX ст. дедалі виразнішим ставав польський національний характер партії, що обумовило спроби відокремлення єврейських соціал-демократів, помітно позначилося на взаєминах з українськими радикалами, стало одним із найважливіших факторів утворення наприкінці 90-х окремої УСДП.

1. Центральний державний історичний архів України у Львові. – Ф.146, оп.7, спр.4479.
2. Державний архів Львівської області. – Ф. 350, оп.1, спр.2589.
3. Verhandlungen des dritten österreichischen sozialdemokratischen Parteitages, abgehalten zu Wien am 5., 6., 7., 8. und 9. Juni 1892. – Wien, 1892.
4. Verhandlungen des vierten österreichischen sozialdemokratischen Parteitages, abgehalten zu Wien vom 25. bis eingeschliesslich 31. Marz 1894. – Wien, 1894.
5. Verhandlungen des fünften österreichischen sozialdemokratischen Parteitages, abgehalten zu Prag vom 5. bis eingeschliesslich 11. April 1896. – Wien, 1896.
6. Verhandlungen des sechststen österreichischen sozialdemokratischen Parteitages, abgehalten zu Wien vom 6. bis eingeschliesslich 12. Juni 1897 – Wien, 1897.
7. Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschafts-Kongresses zu London. – Berlin, 1896.
8. Сборник документов по истории рабочего и социалистического движения стран Европы и США / Сост.: П.П.Вандель. П.И.Остриков; Под ред. П.И.Острикова. – М., 1985.

Жерноклеєв О. С. Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії у складі австрійського "малого Інтернаціоналу" (1892 – 1899 рр.).

9. Daszynski I. Teksty / Wybral, opr. oraz wstępem popr. J. Myśliński. – Warszawa, 1986.
10. Daszynski I. Wybory galicyjskie przed sądem parlamentu. Mowy. – Kraków, 1897; ejusd. O nędzy galicyjskiej – Kraków, 1897; ejusd. Niedola robotniczych kas chorych w Galicyi. – Lwów, 1900; Daszynski I., Verkauf L. 50 milionów nowych podatków. Dwie mowy o ugodzie węgierskiej i § 14 posłów... – Lwów, 1898.
11. [Відкритий лист М.Єгера до редакції "Народу" від 28.06.1892 р.] // Народ. – 1892. – Ч.13-14.
12. Галичанинъ. – 1899. – 16 (28) сент.
13. Левинський В. За форму професіональних організацій // Наш голос. – 1910. – Ч. 1.
14. Павлик М. В справі робітничого руху в Галичині // Народ. – 1892. – Ч.13-14.
15. Павлик М. Свято 1-ого Мая // Народ. – 1892. – Ч.10.
16. По поводу зйїзду Галицької Соціально-демократичної партії // Народ. – 1893. – Ч.8.
17. Польські соціалісти як реставратори Польщі od morza do morza // Народ. – 1895. – Ч.13-14.
18. Франко І. Перший зйїзд галицьких соціаль-демократів // Народ. – 1892. – Ч.5-6.
19. Я.К. [Козакевич Я.] Міжнародний соціалістичний рух по август 1893 // Народ. – 1893. – Ч.23-24.
20. IV Zjazd Socjalno-Demokratycznej Partii Galicyjskiej w Nowym Sączu // Naprzód. – 1895. – 10 października.
21. Kraków. "Brüderlichkeit" // Naprzód. – 1894. – 1 sierpnia.
22. Naprzód. – 1893. – 21 kwietnia.
23. Naprzód. – 1899. – 12 stycznia.
24. Naprzód. – 1899. – 12 października.
25. Nasz kongres // Praca. – 1892. – 14 lutego.
26. V kongres Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji, Bukowiny i Śląska // Naprzód. – 1897. – 9 września.
27. Program Partii Robotniczej Socjalno-Demokratycznej // Praca. – 1892. – 1 września; ibid. – 15 września.
28. Proletaryat. – 1904. – № 18-19.
29. Robotnicy-socjaliści! Towarzysze i towarzyszki! // Praca. – 1892. – 30 kwietnia
30. Stowarz. robotnicze "Swit" // Praca. – 1892. – 30 czerwca.
31. III Zjazd Socjalno-Demokratycznej Partii w Galicji // Naprzód – 1894. – 15 września.
32. W sprawie kongresu // Praca. – 1892. – 10 czerwca.
33. Zgromadzenie żydowskich robotników // Praca – 1892. – 30 czerwca
34. Zegota [Daszynski I.]. Krotka historia rozwoju partii socjalistycznej w Galicji (od 1. Maja 1890 do 1. Maja 1894). – Lwów, 1894.
35. Енгельс Ф. Селянське питання у Франції і Німеччині // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т.22. – К., 1965.
36. История Второго Интернационала: В 2-х т. / Л.И.Зубок (отв. ред.), Б.А.Айзин, В.М.Далин и др. – М., 1965. – Т.1.
37. Кравець М. М. Робітничий рух в Східній Галичині наприкінці ХІХ ст. (1892 – 1900 роки) // З історії західноукраїнських земель. – Вип. 4. – К., 1960.
38. Кретинин С.В. Отто Бауер (1882 – 1938) и австромарксизм // Новая и новейшая история. – 1997. – №2.
39. Кривогуз И.М. Второй Интернационал.1889 – 1914. – М., 1964.
40. Лозинський М. Польський і руський революційний рух в Україна. – Львів, 1908.
41. Макаєв В. Робітничий клас Галичини в останній третині ХІХ ст. – Львів, 1968.
42. Международное рабочее движение. Вопросы истории и теории: В 8-ми т. – Т. 2. – М., 1976.

43. Полтавский М.А. Становление социал-демократического движения в Австрии // Новая и новейшая история. – 1984. – №3.
44. Пристер Е. Краткая история Австрии. – М., 1952.
45. Тейлор, А.Дж.П. Габсбурзька монархія. 1809 – 1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. – Львів, 2002.
46. Урьяс Е.Л. Рабочее движение в Австро-Венгрии в 1867 – 1914 гг. – М., 1959.
47. Цюльнер Е. Історія Австрії. – Львів, 2001.
48. Швейцер В.Я. Социал-демократия Австрии: критика политических концепций и программ. – М., 1987.
49. Яцкевич Є. А. Становище робітничого класу Галичини в період капіталізму (1848–1900): (Нарис). – К., 1958.
50. Belcikowska A. Stronnictwa i związki polityczne w Polsce. – Warszawa, 1925.
51. Brügel L. Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie. – Wien, 1923. – Band IV.
52. Buszko J. Ruch socjalistyczny w Krakowie 1890 – 1914 na tle ruchu robotniczego w Zachodniej Galicji. – Kraków, 1961.
53. Die Ersten 100 Jahre: Österreichische Sozialdemokratie 1888 – 1988 / Hrsg. von Helene Maimann. Vorwort von Heinz Fischer. – Wien – München, 1988.
54. Feldman W. Stronnictwa i programy polityczne w Galicji 1846 – 1906. – Kraków, 1907. – Т.2.
55. Löw R. Der Zerfall der “Kleinen Internationale”: Nationalitätenkonflikte in der Arbeiterbewegung des alten Österreich (1889 – 1914). – Wien, 1984.
56. Maderthaler W. Die Organisation der österreichischen Sozialdemokratie. – Wien, 1994.
57. Najdus W. Polska partia socjalno-demokratyczna Galicji i Śląska, 1890 – 1919. – Warszawa, 1983.
58. Najdus W. Klasowe związki zawodowe w Galicji // Przegląd historyczny. – 1960. – Т. LI. – Zesz.1.
59. Piasecki H. Sekcja żydowska PPSD i Żydowska Partia Socjalno-demokratyczna. 1892 – 1919/1920. – Wrocław, 1983.

The article is devoted to the problems of formation and development of the Social-democratic party of Halychyna and Silesia as a component of the working-class movement in Austria in 1892 – 1899. The inner-party struggle around of agrarian and national questions, tactical and organizational principles is opened. The role of the party during national federalization of the Austrian Social Democracy is shown.

Т.В. Галицька-Дідух

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ УРЯДУ РСФФР ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (ВЕРЕСЕНЬ 1920 – БЕРЕЗЕНЬ 1921 рр.)

Відсутність міжнародно-правового визнання ЗУНР е період національно-демократичної революції пояснюється як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Одним з актуальних питань у сучасній історіографії залишається проблема Східної Галичини у зовнішній політиці уряду РСФФР. Започаткували її вивчення безпосередні учасники подій, для праць яких характерні різні підходи до аналізу зовнішньополітичної концепції уряду РСФФР залежно від політичних уподобань їх авторів. Радянські історики через цензурні обмеження не могли об'єктивно висвітлювати всі